

PROF. DR. İSMET MİROĞLU (1944-1997)

*Feridun M. EMECEN**

Tarih Dergisinin bu sayısı bundan yaklaşık beş yıl önce aramızdan ayrılan Tarih Bölümü, Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı öğretim elemanlarından Prof. Dr. İsmet Miroğlu'na ithaf edilmiş bulunmaktadır. Klasik dönem Osmanlı tarihi ve özellikle bölge çalışmalarıyla akademik çevrelerde tanınan Prof. Dr. İsmet Miroğlu, 1944 yılında Bayburt'un Kalecik köyünde doğdu. Ailesinin Trabzon-Çaykara ile olan bağlantısı sebebiyle kendisini Trabzonlu olarak da görürdü. İlkokulu doğduğu köyde, ortaokulu köyün bağlı olduğu ilçe merkezinde, liseyi ise Erzincan'da tamamladı. 1965 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'ne kaydoldu. Buradaki dört yıllık eğitimi sırasında Yeniçağ Tarihi derslerine ağırlık vererek bunu asıl sertifika olarak seçti ve öğrencilik yıllarında kürsünün kurucusu Prof. Cavid Baysun, Münir Aktepe, Şehabettin Tekindağ, Cengiz Orhonlu, Bekir Kütükoğlu gibi, hemen hepsi de Yeniçağ Tarihi kürsüsü öğretim elemanlarından olan hocaların derslerine girdi. Özellikle ikinci sınıftan itibaren Osmanlıca derslerindeki başarısıyla hocalarının dikkatini çekmeye başlayan İsmet Miroğlu, ileriki sınıflarda hocaları Şehabettin Tekindağ ve Cengiz Orhonlu'nun da teşvikiyle tarihi bilgi seviyesini yükselttiği gibi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü ekolünü tanıdı. Çalışmalarını bu mecrada sürdüreceğinin ilk işaretlerini, son sınıfta iken nezdinde adeta bir fahri asistan muamelesi gördüğü Şehabettin Tekindağ'ın tavsiyesiyle aldığı mezuniyet tezi konusunda gösterdi. Hazırladığı "Osmanlı-Karaman Münasebetleri (Fatih Devrinde)" adlı bitirme tezini verip girdiği imtihanları da başararak 1969 yılında mezun oldu. Mezuniyetinden kısa bir süre sonra 28 Ocak 1970 tarihinden itibaren Yeniçağ Tarihi Kürsüsüne "aday asistan" olarak tayini ile akademik hayatı başladı. Bu arada o zamana kadar kullandığı Miral soyadı 1971'de Miroğlu olarak değişti.

1970'li yıllarda tahrir defterlerine dayalı bölge tarihi çalışmaları giderek hızlanmaya, bu yolda ilk örnekler basılarak daha geniş akademik çevrelere

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı Başkanı

ulaşmaya başlamıştı. Özellikle N.Göyünç'ün Mardin Sancağı'nı konu alan kitabının basılması, benzeri çalışmalara yol gösterici olmuş, bölge tarihi ile ilgili yeni doktora tezlerinin hazırlanmasına zemin hazırlamıştı. İsmet Miroğlu, muhtemelen arşiv çalışmalarının önemini her zaman vurgulayıp çevresindeki öğrencilerini yönlendiren Cengiz Orhonlu'nun da teşvikiyle, hocası Şehabettin Tekindağ'ın farklı alanlara ilgisine rağmen, bir bölge tarihi çalışması yapmayı ve konu olarak da iyi tanıdığı kendi bölgesini yani Bayburd'u seçmeyi uygun bulmuş ve bunu hocasına da kabul ettirmişti. Bu sıralarda ilk yazı denemelerini yeni yayın hayatına başlayan Meydan Larousse ansiklopedisi için maddeler kaleme almakla yapan İ.Miroğlu, ilk ilmi makalesini yine Cengiz Orhonlu'nun teşvikiyle Tarih Enstitüsü Dergisi'nde yayımladı. Artık akademik hayatın iyice içine girmiş bulunuyor ve süratle tezi için bütün ağırlığını arşiv çalışmalarına vererek malzeme topluyordu. Sonunda çok fazla zaman kaybetmeksizin 1974 yılı başında tezini tamamlayıp doktor unvanını aldı. "XVI. Yüzyılda Bayburd Sancağı" adlı, bilahire 1975'de basılan tezinin önsözünde, Tapu Tahrir defterleri temelinde imparatorluğun idari, mali ve sosyal bünyesini meydana çıkarma yanında, imparatorluk hudutları içinde kalan ülkelerin de mahalli tarihlerini, iktisadi, ictimai, kültürel durumlarını ortaya çıkarmanın mümkün olduğunu, Anadolu'nun çeşitli bölgelerine ait bazı kıymetli araştırmaların yapıldığını ve yeni bir takım meselelerin ortaya konduğunu, buna Mardin, Ankara, Erzurum üzerinde yapılan araştırmaların örnek olarak gösterilebileceğini, kendisinin de bu cümleden olarak Bayburd sancağının henüz işlenmemiş meselelerini vuzuha kavuşturmak maksadıyla bu incelemeyi hazırladığını belirtmektedir. O dönemlerde söz konusu kaynaklara üzerindeki çalışmalar henüz olgunluğa erişmediği için hazırladığı bu çalışmada, daha çok tahrir defterlerindeki bilgilerin (1516-1530 yılları) belirli bir anlatım tarzı dahilinde aktarılması yapılabildiği, konunun geniş çerçevede ve problematiğe yönelik yanlarına cevap aranmaktan çok, ham bilgilerin dökümü gerçekleştirilebilmiş, ancak bu dahi yine de sonraki araştırmacılara faydalı bilgiler sağlamıştır.

Doktora tezini tamamlamasının ardından doçentlik için çalışmalara başlayan İ. Miroğlu, 1976 yılındaki kısa dönem askerlik hizmetini yaptıktan sonra 1978 haziranında o sıralarda üniversitelerde yerinde bir uygulama olan "bilgi ve görgü artırmak üzere yurtdışına gönderilme" programı çerçevesinde fakülte kontenjanından sırası geldiğinden dolayı Fransa'ya gönderildi. Orada kalmayarak Hollanda ve Almanya'ya geçti, fakat gerek maddi destek yetersizliğinin gerekse buralardaki manevi havayla imtizac edememesinin de rolü ile ilmi çevrelerle tanışma imkanı bulamadan 1978 Aralık ayında geri döndü ve doçentlik çalışmalarına hız verdi. Bu devrede bir taraftan Osmanlıca Tarihi Metinleri derslerine giriyor, bitirme tezlerine nezaret ediyordu. Doçentlik çalışmasında yine bölge tarihine ağırlık verdi, Kemah ve Erzincan bölgesini,

doktora tezinde takip ettiği metodla inceleyerek tezini hazırladı. 1981'de "XVI. Asırda Kemah Sancağı" adlı doçentlik tezi, Prof. Dr. Şehabettin Tekindağ, Prof. Dr. Münir Aktepe ve Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu'ndan oluşan doçentlik jürisi tarafından kabul edildi, girdiği kolekyum ve deneme derslerini başarıyla vererek üniversite doçenti unvanını almaya hak kazandı.(10 Nisan 1981). Hazırladığı bu çalışma daha sonra Türk Tarih Kurumunca "Kemah Sancağı ve Erzincan Kazası (1520-1566)" adıyla yayımlandı (Ankara 1990).

Doçent unvanını aldıktan sonra ilk olarak Mahmud Celaleddin Paşa'nın *Mir'at-i Hakikat* adlı üç ciltlik eserini sadeleştirmek suretiyle yayımlayan İ. Miroğlu, bu arada günlük bir gazetede ibret verici tarihi olayları konu alan yazılar yazmaya başladı. Daha sonra bunları bir kitap halinde topladı ve önsözünde belirttiği gibi bu tarihi fıkralar daha önceden S. İrfan Atagün tarafından hazırlanmıştı ve kendisi bunları *Tarihten Bir Yaprak* adıyla bir araya getirip kitaplaştırmıştı (İstanbul 1984). Bu tarihlerden itibaren mesaisini yavaş yavaş daha geniş kitlelere fikirlerini yaymak maksadıyla, gazeteye kaydırmaya başladı. Kaleme aldığı köşe yazıları tarihi anekdotlar dışında yer yer dönemin siyasi gelişmelerine de gönderme yapan, bunları tarihi bilgilerle yorumlayan, milli-manevi heyecan içerisinde kaleme alınmış, günlük gazetenin fikriyatına uygun bir nitelik taşımaktaydı. Giderek ilmi çalışmalardan bu şekilde başlayan uzaklaşması, 13 Mayıs 1987'de 2547 sayılı üniversiteler kanununun 38. Maddesi uyarınca Başbakanlık Arşivleri Genel Müdürlüğünü tedvir ile görevlendirilmesiyle farklı bir mecraya sürüklendi, böylece hayatında idarecilik vasfını sınavabileceği yeni bir sayfa açılmış oldu. Artık vaktiyle yıllardır çalıştığı, ilmi kariyerini yaptığı Osmanlı arşivleri onun idaresi altındaydı. Ancak idari problemler, o günkü iktidarın beklentileri ve mevcut mevzuat, kendisinin bizzat bu malzemeye dayalı çalışmalar yapmasına engel oldu. Ayrıca bu görevi Osmanlı arşivinin dönemin iktidarı tarafından yeniden yapılandırılması devresine rastlamış, onun tarihçi tecrübesiyle bu yapılandırmada önemli işler başaracağı düşünülmüştü. Kendisi de bunun farkında olarak büyük büyük gayretle işe girişti. Uzun yıllar ihmal edilmiş, gereken önem verilmemiş ve çeşitli problemlere boğulmuş olan arşivin yeniden düzenlenmesi, kadrolarının genişletilmesi, uzmanlar yetiştirilerek tasnif işinin hızlandırılması gibi çok külfetli meselelerle uğraştı. Özellikle Arşiv ile Üniversite bağına büyük önem verdi, bunları birbiriyle bütünleştirmeye çalıştı. Nitekim Arşiv'in yayın faaliyetine girişmesinin temelleri bu sayede atılmış, daha çok kökü tarihe dayanan güncel siyasi problemlere yönelik yayın hazırlıkları yapılmış; ayrıca Arşiv'in ana kaynak serileri olan Mühimme Defterleri ve Tahrir Defterlerinin neşirlerinin planlanması gerçekleştirilmiştir. Basıma hazır hale getirilen çalışmalar ancak onun görevden ayrılmasından sonra yayımlanmıştır. Yine Tarih Bölümü mezunlarının burada istihdamını sağlayarak, pek çok uzmanın

yetişmesine vesile oldu, bunların bir kısmı sonradan üniversitelere geçerek arşivde belgeler üzerinde kazandıkları tecrübeyi ilim hayatına da taşıdılar. Bütün bu yoğun işleri sabahın en erken saatlerinden gece yarılarna kadar arşivdeki çalışma odasında geçirerek halletmeye çalışan İ. Miroğlu, zaman zaman arşivin ilim dünyasındaki önemini layıkıyla kavrayamayan, burayı siyasi bir mevki olarak da gören idareci, bürokrat ve siyasiler ile imtizac sağlayamadı, oldukça zor anlar yaşadı. Bu sıkıntılı yıllarda doçentlik süresini doldurduğu için profesörlük kadrosuna atama vakti de gelmişti. 1989'da kadroya atanarak profesör unvanını aldı. Bir yıl sonra 31 Aralık 1990'da arşivdeki görevinden siyasi baskıların da bir ölçüde rolüyle ayrıldı ve yeniden üniversitedeki derslerine döndü.

Üniversitede yeniden öğrencilerine kavuştuktan bir yıl sonra Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu'nun vefatıyla boşalan Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı Başkanlığına getirildi (24 Temmuz 1991). Bu şekilde oldukça fırtınalı geçen üç yıllık bir devrenin ardından kendisi için daha sakin bir dönem başladı, yeniden ilmi çalışmalara ısınmaya çalıştı, ancak bu üç yıllık idarecilik zamanı onun zihninde silinmeyecek izler de bırakmıştı. Nitekim bu sakin ortama başlangıçta uyum sağlamakta oldukça zorlanmıştı. Belki de bunun tesiriyle daha sabırlı ilmi çalışmalara zaman ayıramadı, hatta bunun zeminini de türlü sebeplerden dolayı bulamamıştı. Daima yeni arayışlar içindeydi. Halbuki son derece zeki, kavrayışı mükemmel, ilmi yönelimiyle ön plana çıkabilecek bir kabiliyete sahipti. Fakat üniversite dışı çevrelerin beklentilerine uygun, faydacı ve nasihatçi bir tarzda daha geniş kitlelere tarihi şuur aşılacak gibi bir ümit içerisinde köşe yazarıklarıyla kendisini sınırlandırdı. İlk sayısı Mart 1994'te çıkan Tarih ve Medeniyet adlı aylık bir popüler tarih dergisinin genel yayın danışmanlığını üstlendi. Burada her ay baş köşe yazıları kaleme aldı, bir bakıma bütün mesaisini burada harcamaya başladı. Dergiyi çıkarırken yazdığı ilk baş köşe yazısında derginin hedefini " Türk milletine ve özellikle yeni nesle milli tarih sevgisini kazandırmak" olarak belirtmiş, bunların kazanılmasının "geçmişin övünülecek yanlarına sahip çıkmakla gerçekleşeceğini" ifade etmiş ve bu sevgiyi "millet olarak güçlü bir tarih şuuruna erişme yolunda temel şart" olarak gördüğünü yazmıştı. Benzeri düşüncelerini dergide yazdığı yazılarda sürdürdü. Ancak bir süre sonra dizinde başlayan ağrılar, menhus bir hastalığın habercisi oldu, hastalığın ilerlemesi ve geç farkedilmesi sebebiyle Almanya'da geçirdiği ameliyat ona geçici bir rahatlama verdiyse de bir süre sonra hastalığı ağırlaştı ve 23 Ekim 1997'de vefat etti.

İnsanlar bazen farkında olmaksızın kendilerini sarıp sarmalayan çevrenin etkisinden kurtulamazlar. Böyle bir sarmalın içerisine girmiş pek az insan bunun farkına vararak ferdi hususiyetlerini ön plana çıkarmayı başarabilmiş, farklı bir

yönelim içerisinde kendisini kuşatan çemberi kırabilmiştir. Prof. Dr. İsmet Miroğlu bunu -belki de kendi tercihi olduğu için- pek istemedi, ama insani ilişkilerdeki dikkati, nezaketi, sakin tavrı, milli meselelerdeki heyecanı, meslektaşlarıyla iyi ilişkileri, talebelerine karşı anlayışı ve hoşsohbet yönleriyle temayüz etmiş kendine has ender şahsiyetlerden biri idi.

Eserleri:

Burada Prof. Dr. İsmet Miroğlu'nun gazete ve dergilerdeki köşe yazıları dışında kalan ilmi çalışmaları listelenmiştir:

YAYIN LİSTESİ

KİTAPLAR

- *XVI. Yüzyılda Bayburt Sancağı*, İstanbul 1975.
- Tahmisci-zâde Mehmed Mâcid, *Girit Hatıraları*, I-II, İstanbul 1977 (İlhan Şahin'le birlikte).
- Mahmud Celâleddin Paşa, *Mir'ât-ı Hakikat*, I-III, İstanbul 1982.
- *Kemah Sancağı ve Erzincan Kazası(1520-1566)*, Ankara 1990.
- *Tarihten Bir Yaprak*, İstanbul 1984.
- *90 Numaralı Mühimme Defteri*, İstanbul 1993 (Müşterek Yayın).

MAKALELER

- "Keyhüsrev I", *Meydan-Larousse*, VII(İstanbul 1971), 213.
- "Keyhüsrev II", *Meydan-Larousse*, VII(İstanbul 1971), 213-214.
- "Keyhüsrev III", *Meydan-Larousse*, VII(İstanbul 1971), 214.

- "Keykavus I", *Meydan-Larousse*, VII(İstanbul 1971), 214-215.
- "Keykavus II", *Meydan-Larousse*, VII(İstanbul 1971), 215.
- "Vakıflar Dergisi, I-IX", *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, I(İstanbul 1972), 269-274.
- "İstanbul Rasathanesine Âit Belgeler", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, III(İstanbul 1973), 75-82.
- "XVI. Yüzyılın Başlarında Erzincan Şehri, 1516-1530", *Tarih Dergisi*, XXVIII-XXIX(İstanbul 1975), 71-82.
- "Batı Trakya'da Türk Eserlerine Yapılan Saldırıları", *Türk Kültürü*, XIV/159, (Ankara, Ocak 1976), 141-142.
- "Tevârih-i Cedîd-i Mir'ât-ı Cihan Adlı Eserin Müellifine Dair", *Tarih Dergisi*, XXX (İstanbul 1976), 49-54.
- "Hindistan Hakkında XVIII. Yüzyılda Yazılmış Küçük Bir Eser", *Tarih Dergisi*, XXXIV(İstanbul 1984), 539-554.
- "Reform Activities on the Ottoman Activities", *Studies on Turkish-Arab Relations*, II(İstanbul 1987), 183-185.
- "Fetret Devrinden Kanuni'ye Kadar Osmanlı Devleti", *Doğutan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, X(İstanbul 1989), 167-312.
- "Âşık Mehmed", *DİA*, III(1991), 553.
- "Akkoyunlu Beylerinden Ferruḫşad Bey'in Vakfiyesi", *Belgeler, Türk Tarih Belgeleri Dergisi*, XV/19(1993), 183-204.
- "Bayburt", *DİA*, V (1992), 225-228.
- "Osmanlı Devlet Felsefesinde İnsanı Değerler ve Hukuka Saygı", *Türklerde İnsanı Değerler ve İnsan Hakları*, II(İstanbul 1993), 73-89.
- "Erzincan", *DİA*, XI (1995), 318-321.
- "Osmanlı Yol Sistemine Dair", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, sy.15, (İstanbul 1997), 241-252.